

Ibsen és Sophokles

Jon Fosse norvég drámaíró és Kovács katáng Ferenc, az író több drámája fordítójának beszélgetése

Kovács katáng Ferenc (K) A mindig kicsit pontatlan statisztikai adatok szerint darabjaidat több, mind harminc nyelvre fordították le, és enél is több országban játsszák. Az 1994-ben írt első drámád óta (Og aldri skal vi skiljast, És soha el nem válunk) óta évente jelentkezel 1-2, néha több darabbal is. Hol tartasz? Ki tudná-e emelni közülük olyat, ami különösen fontos Neked?

Jon Fosse (JF) Ha a kisebb lélegzetűeket is beleszámoljuk, akkor már 30 felett járok. Nem különösebben szeretek egyes írásokat kiragadni, a másik elébe helyezni. De ha például az eddigi drámaíró tevékenységemet három szakaszra osztanám, akkor az elsőből a *Valaki jönni fog* (Nokon kjem til å komme, 1996) és a *Névadás* (Namnet, 1995) címűt emelném ki. A középső korszakból a *Vinter* (Tél, 2000), s a legújabbak közül a *Svevn* (Lebegés, 2005) és az *Eg er vinden* (Én vagyok a szél, 2007) darabokat. (Érdekességként megjegyezhetjük, hogy a felsoroltak közül két dráma szinte azonos időben jelent meg könyv alakban Norvégiában és Magyarországon. K megj.)

K Van-e olyan darabod, amelyik szerinted fordulópontot jelentett a drámaírói működésedben?

JF Az *Őszi álom* (Draum om hausten, 1999) talán ilyen. Előre is, vissza is utal a drámafolyamban.

K Mi számodra a drámaírás, önkifejezési forma, vagy üzeneteid közvetítésére szolgáló csatorna?

JF Nem érzem szükségét a magamutogatásnak, annak, hogy drámáimban önmagamot propagáljam. Olyasmit szeretnék írni, ami sokkal, de sokkal több, mint ami én vagyok részben vagy egészben; több, mint esetleg bárki más élete vagy annak egy szelete. Véleményem szerint az írás figyelem. Nem magunkra, hanem a valóságra irányuló.

K Ki beszél a drámáidban? Az adott színészek vagy a fantázia szüleményei?

JF Egy néma hang szólal meg bennük. Semmiképpen sem az enyém,

sem a konkrét színészeké, de mégcsak nem is egy általános hang... Ez maga a misztérium. Egész egyszerűen az...

K Nem kaptál kedvet, hogy magad is rendezz?

JF Nem, nem. Én író vagyok, többé-kevésbé. S főként azért nem, mert rendkívül idegenül mozogok társaságban, elképzelhetetlen, hogy színpadon instruáljak.

K Százával jelennek meg ismertető és elemző cikkek rólad is és írásaidról. Életműved immár középiskolai feladatok, egyetemi szakdolgozatok, doktori disszertációk témája. Hogyan tartod számon mindezt? Minden a helyén van? Mindenről tudsz, hallasz?

JF Az ilyesfajta rendszerezés nem erősségem, sőt, kifejezetten távol áll tőlem. Az írásban, az alkotás folyamatában nagy a rend, a stabilitás bennem és körülöttem, de azon kívül nagyon elkelne nálam egy rendszerező elme. Viszont mindent eltettem, megtartottam, amikhez az évek során hozzájutottam vagy amit hozzám eljuttattak. Mindent bepakoltam egy nagy hajókofferbe. Ez, és jónéhány csordultig telt papírdoboz mostmár az Ivar Aasen intézetben van Voldában (az intézet az újnórvég nyelv -nynorsk- hagyományait, rekvizitumait hivatott gyűjteni, tudományosan feldolgozni. K megj.), ahol az oslói Norvég Színház és a norvég kiadóm (Det Norske Samlaget) egy Fosse-archívum létrehozását tervezi. Az előkészületi munkálatok már javában folynak.

K Ha nem írnál, mit csinálnál legszívesebben?

JF Jó kérdés. Nagyon nyugalmas úton jutottam el idáig, anélkül, hogy másvalamivel is kellett volna foglalkoznom. Elképzelni sem is tudom, mihez kezdenék/kezdhetnék írás nélkül.

K Tanítottál a felsőoktatási intézménynek számító úgynevezett Íróiskolában. Szerinted lehetséges írókat képezni, nevelni?

JF Senki sem úgy születik, hogy tud írni. Mindenkinek meg kell tanulnia. Ez természetesen különböző fázisokban és nívókon történik. A fogalmazáskészség elsajátításához is az egyszerű, majd a bonyolultabb feladatokon át vezet az út. De a legutolsó darabka, az az aprócska valami, ami íróvá tesz valakit, a szó nemes értelmében ÍRÓVÁ, az nem tanítható, nem adható tovább. Különben, ha csak valamiféle módszeren múlna, kihalna az irodalom. Módszer lenne, vagyis ellentéte az irodalomnak.

K Az utóbbi tíz évben nagyon népszerűek lettek ezek az Íróiskolai kurzusok. Van értelmük?

JF Van, akinek segít, és van, akinek nem. Egyeseknek kifejezetten káros. Én például diákként soha nem tettem volna be a lábamat ilyen helyre, ahhoz túl bátortalan vagyok.

K Az alábbiakban olvasható a 2004-ben készült *Suzannah* című da-



Forsman (Toma) Attila: Sakk-matt (tus, 28 x 30)

rabod. Volna kedved egy bevezetőféléhez?

JF Semmi sem áll tőlem távolabb, mint saját írásaimat kommentálni, bevezetni. De a kérdéseidre továbbra is szívesen válaszolok.

K Kinek volt az ötlete, hogy Ibsenről írj darabot, mégha közvetve, a feleség háta mögé bújva is?

JF A norvég közszolgálati televízió (NRK) drámai osztályának a vezetője kért fel. Egy feltételes igennel válaszoltam. Nem volt kedvem TV-filmforgatókönyv írásához. Helyette lett ez a mű. (2004 szilveszterén adta a közszolgálati NRK 1-es csatornája. K megj.)

K Milyen forrásokat használtál fel ehhez a "háromszemélyes monológ-hoz"?

JF Az Ibsen bibliográfiákban nagyon kevés adatot találtam Suzannáról. Szerintem minden akkor fellelhető anyagot elolvastam.

K Fikció vagy dokumentum született?

JF Az a kevés anyag, amihez hozzájutottam sem mind került bele a drámába. De olyan szituációkba helyeztem az alakokat, amik megtörténtek vagy megtörténhetek volna. S nagyjából olyasmit mondanak, ami annak idején elhangzott vagy elhangozhatott volna. Végülis nem egy dokumentumdrámát írtam, hanem drámát.

K Hozzásegít ez a darab Ibsen alaposabb megismeréséhez?

JF Nem hiszem. ... talán egy kicsit.

K Kiemelnél, ajánlanál egyes részeket, részleteket az olvasóknak? Vagy adnál egyfajta használati utasítást, hogyan olvassunk színpadra szánt szöveget?

JF Ha ezt megtenném, azzal elismerném, hogy ez "csak" egy dráma. De szerintem a *Suzannah* tekinthető nagylélegzetű költeménynek is. Pontosan! Jó olvasást!

Lejegyezte: **Kovács Ferenc**

Január 17-én volt az oslói Norvég Színházban Jon Fosse Sophokles adaptációjának a bemutatója. Rendezte Szász János, koreográfus Hotváth Csaba, kosztüm Benedek Mari, dramaturg Ölveczky Cecília, asszisztens Horváti Eszter.

Az interjú és a *Suzannah* című, Ibsen hitveséről szóló dráma az Európai kulturális füzetek 24. számában jelent meg 2007 decemberében.